

is, at øll kunnu sessast, sum vilja eiga lut í tí livshátt, feroyingar hava skapt, og sum vit meta sum tann, ið okkum frægest veitir nøgd, lukku og livsinnihald. Hetta má semja vera um.

Landbúnaðurin

Kann tað sigast at í sekstíárunum fekkst loysn á mongum spurningum í samband við fiskivinnuna, so sum endurnýggjan av veiðuflothanum og bygging av fiskiðnaðinum, og kann tað sigast, at verandi valskleið bleiv stöðugt lagt undir idnaðarútyggjina, so má virki búnaðarmannsins í komandi valskleið og eftirfylgjandi standa fremst í røðini at fáa skapt aðrar fortreytir innan landbúnaðarok.

Vit kenna nakrar av orsökunum til, at hin tørvandi nýskapan av búnaðarlóggávuini ikki er framd. Ognarviðurskipti, tørvandi samarbeiðs- og samskipanarvilji, kappingin uttanefir frá londum við ríkari náttúrumøguleikum, trekileiki í at taka eftir á økjum, sum kundu átt nýskapan í sær, tørvandi útbúgvingarmøguleikar og mangt annað hevur ligið í buktini.

At skapa ein karm, har ein vælskipað, rationaliserað búnaðarvinna sleppur at framleiða tað hon orkar, og tað, sum landið ber, verður tí eitt av málunum í komandi árum, soleiðis at hesin samfelagsríkandi og mentunnavarðveitandi vinnuvegur fær hóskað sess á okkara rök.

Um grundbroyingin, neyðug er, ikki bleiv framd, so kann tað sigast, at mangar ábøtur eru gjørdar, um enn langt frá er rokkið hagartil, at tæy hús, sum skulu hava ársvinnu sína av búnaðarskapi, viðvikjandi arbeiðsviðurskiptum, arbeiðsleið og úrkomu hava umstøður, ið kunnu líkast við tær, aðrir verkastattir hava. Nú verða hesar umstøður ongantíð sambæriligar við aðrar, tað er náttúran av hesum arbeiði, og hon er væl eisini ein av orsökunum til, at menn taka við í hesi vinnu. Men at rationalisera so, at frægest móguliga úrtøkan fæst í mun til arbeiðsorkuna, lógd er í, mugu vit í felag við búnaðarstættin rokka til.

Almenni stuðulin hevur verið munandi, og eg vænti ikki, at vilji til framhaldandi stuðul verður at tøva, men givið er, at búnaðarmenn sjálvir kunnu gera munandi, taka teir hendur saman og sýna vilja til broytingar, og fáa teir fram broytingar, ið sýna, at framleiðsla teirra fær vaksandi týðning í samfelagsbúskapinum, at hon økist og mennist í góðsku, og at hon lætt og hent gerst tøk hjá brúkarunum, tá vil stuðulin koma meira til nytta og vil væl lættari kunna økjast í útbyggingartíðini.

Skipanin við mjólkastuðningi varð nakað broytt í ár, soleiðis at ein partur verður latin sum útjavnargjald í teirri tíðini, vanliga fæst lítill mjólk, og á figgarlógini í ár og næsta ár hækka stuðningarnir til mjólkflutning og framleiðslu.

Tær royndir til at bota um distribútionsháttin við, at brúkarin fær mjólkina liðugt pakkada, og við at hon verður við-

gjørd øðrvisi, eru raktar av ymsum byrjunartrupulleikum, men skuldu annars verið stig á leiðini.

Framleiðarin eigur tó at koma meira inn í myndina, eisini fyrri at betri eftirlit kann verða á framleiðsluplássinum. Her sær út, sum teir nú tæla at taka sær um reiggj fyrri at fáa loyst mjólkaspurningin. Menningargrunnurin hevur jattað pening til neyðugt kanningararbeiði, og serfrøðingar úr Noregi eru farnir undir kanningina. Í Noregi hava teir loyst spurningin.

Tiltakið við vónandi bera í sær, at neyðuga samgongan í andelsfelag, sum skipa fyrri innkeppi, framleiðslu, viðgerð, distribútion og solu, verður framd. Tað skuldi verið eyðgreitt, at eitt samtak, sum ræður yvir neyðugum kulda-gjøgmslum, og sum kann flyta mjólkina niðurkølda til stórt tal av solubúðum um alt landið, roynist so frægt, at tað vinnur kappingina við útlendska niðursjóðaða mjólk.

Í Sandoyinni verður arbeiðt fyrri at bota umstøðurnar. Mett hevur verið, at henda oyggj kann føða 600 mjólkineyt, og er hetta so stórur partur av samlaða neytatalinum, at um hetta eydnast, vildi framleiðslunøgdin vaksid við risalopi.

Mjólkframleiðslan veksur

Fyrst í hesi öld føddu hesar oyggjar meira enn 4000 neyt, nú ligga vit niðri á umleið 1500. Við hesum tali verður tó framleitt meira í nøgd enn nakrantíð, so framstíg eru hend, men henda samanbering sigur nakað um móguleikarnar, ið her goymast.

Seyðaroyndir í størri mæt er farið undir og verður forvitnisligt at fáa úrslitini av hesum.

Vakstrarhúsið, landið bygd í royndarstöðini, hevur roynst avbera væl, góðskan av grønetisframleiðsluni har er munandi betri enn á tí, innflytast kann, og framleiðslan tykist kappingarfør.

Tóku menn nú eftir, var móguleiki fyrri týðandi nýskapan búskaparliga.

Eggjaframleiðsla í størri mæt er byrjað, og vóna vit, at tað ber til at kappast við útlendska framleiðslu. Hetta gerst kanska torførari, tí mong lond á meginlandinum hava stóra yvirskotsframleiðslu.

Í øllum tí arbeiði, fremjast skal á búnaðarokinum, er mógulegt, at virkið á nýggju starvsstovuni (bakteriologisku), sum byrjar í ár, kann gerast dyggur stuðul. Hjá henni ber til at leita fram nýggjar framleiðslur og at finna burtúr, hvør viðgerðarhátur er bestur til einstøku vørurnar.

Øll búnaðarframleiðslan í 1972 er met 16 mill. kr. í tjóðarroknskapinum og er væntuliga nakað hægri í 1973, tá prisirnir m.a. á kjøti og mjólk hækkaðu. Ílt er kortini at meta um hetta, tí hækkingin á fæðri draga frá aftur.

Figgjanarmøguleikar

Figgjarviðurskipti landskassana hava verið rúmlig hesi ár, og er figgarlógin vaksin munandi.

Nýggja uppskotið ber í sær hækking við 10–12% um, og metir landsstýrið, at økta virksemið gevur samsvarandi hækking í inntøkunum.

Tøki peningurin — likviditeturin — hevur verið og er framvegis góður.

Lánmøguleikarnir hava verið hampuliggj mesta partin av tíðini, hóast teir í seinastuni eru nakað avmarkaðir, nú rentan er farin í topp, men lántørvur okkara er í lötuni ikki størri enn at biðast kann.

Nøkur lán eru tikið, m.a. Luxembourglánið uppá 30 mill. kr. og eitt 12 millióna lán til telefonverkið. Í hesum sambandi havi eg hug at gera vart við, at sitandi landsstýri er hitt fyrsta, ið sjálvstøðugt er farið út á alheimslánmarknaðin fyrri at taka upp stórrá lán, sum vit nýta eftir egnari fyriskipan heima. Eingi statsveðhald ella upplægging, so nú er enn ein søgnin burtur úr politiska leiki okkara.

Bankarnir hava hesi ár haft somu móguleikar, men eftir minum tykki ikki trøyt teir so skilgott, sum ein kundi ynskt.

Í roðu míni á Ólavskoy 1972 ávísti eg vandan, sum lá í, at peningastovurnar lögdu alla yvirskotsorku sína í útlendsk virðisbrev við høgari rentu, istaðin fyrri at avseta ein part til virðisfost, men ikki so høgt rentað færoysk lánsbrev, sum hitt almenna kundi útvega.

Men framvegis blivu øll eggini lögð í sama ilat, og eru vit nú í teirri støðu, at holvist hetta, verður skaðin rættuliga stórur.

Í seinastuni er vorðið heldur stríltið at fáa peningin fyrri útflutning okkara nóg skjótt heim, og er tí størri rakstrarfriggjan neyðug, hesa skuldu lætteldu útlendsku eggini útvega, men tæy eru imeðan fallin í prisi og er tí ikki skilgott at selja, um tæy kunnu goymast, til virðið aftur er hitt sama, ella til tæy eru klækt og komin í pari.

Úrslitið er, at táttast má í innan aðra rakstrarfriggjan og gerst tí truplari hjá vinnuni at arbeiða.

Vist eru vit ikki í kreppu-støðu, og trupulleikarnar loysa vit nokk í felag, hóast vit ikki vóru hildnir góðir nokk at vera í ráðnum undanfarnu ár, men hesir trupulleikar vísa týðuliga, hvussu neyðugt tað er, at tí almenna verða útvegaðir móguleikar fyrri rímuligari samfelagsstýring og meðavirkan, serliga av innlendis peningamarknaðinum.

Sosialmálini

Vit hava verið fegnir um ta sosialu lóggávu, uppbygd er seinastu 15 árin, og hildið hana verið góða, men

»Tú sá aldri so hvítan ein kat, hann var ikki gráur um halan«.

Í eigur sosiala trygdarskipanin altíð at vera til viðgerðar í samfelag okkara, har broytingar í vinnuatstøðum og livsmøðum seta krøv til broyttar skipanir.

Í flestu førum veksur tørvurin og kann loysast við øktari samfelagsorku, í øðrum kann hann, sum sat í andglettinum, finna sær annan og hóskað

sess í fjoltáttaða vinnumynstrinum.

Men skal eingin sita óhjálptur, men fleiri og fleiri fjálgari, mugu vit ligggja á takinum at finna hentastu amboðini at lyfta byrðarnar hvør hjá øðrum.

Fólka-, avlams- og einkjupensiónin hækkar við pristalinum. Umframt vóru eykahækkanir uppá 15% fyrri hálvum øðrum ári síðani, men landsstýrið metir, at viðurskiptini, nú oljuprisir og annað er farið so nóg upp, hava ført við sær, at pensiónirnar koma ikki at muna nóg mikil. Tí bleiv málið um generellar reallonarhækkingar reist í vár, og er nú eftir samráðing við ríkisstýrið avgjørt at leggja uppskot fram samsvarandi.

Semja er um, at hækkingarnar — ið óivað verða eini 10–15% — kunnu koma í gildi 1. apríl 1975, men roynt verður at fáa tær at galda frá 1. januar 1975.

Tær skattafrii viðbøturnar til pensiónirnar koma eisini at hækka, og hækka tær lutfallsliga meir enn pensiónirnar sjálvar.

Forsorgin av andsveikum, sum frammanundan fyrri stóran part lá í Danmark, skal nú heilt og fullt flyttast heim. Umsitingin hevur ligið undir Røðbygdar-móðepilinum, men landsstýrið hevur skotið upp, at Føroyar gerast serstakt umsitingarligt øki við umsitingardeild í Føroyum. Málsókið er statsins og verður tað eisini framvegis, um dagliga umsitingin verður flutt. Men øll tæy, sum vara av evnaveikum, vita, hvønn týðning tað vil fáa, at forsorgsarbeiðið kann skipast í tættari samvinnu millum avvarandi og umsiting, tí er flytingin eitt framstíg.

Talið av evnaveikum, vit framyvir kunnu hava undir forsorg herheima, vil økjast munandi í komandi árum við útbygging statshospitalsins. Hon var steðgað, men bleiv tað eitt av høvuðsmálum sitandi landsstýris at fáa hana igongd aftur. Hetta eydnaðist.

Í øllum arbeiðinum hevur felagið til frama fyrri evnaveik so væl sum starvsfólkið, ið dagliga hevur tæy undir hond, verið landsstýrinum hollur stuðul.

Heilsuverjan er bót við sjúkrahúsbyggingunum, og vilja afturatbyggingar við røktarheimum og byrjan á nýggjum sjúkrahúsdældum, so hvørt umstøður eru til tess, gera hana enn tryggari. Her hendir munandi útbygging, men mugu vit inn á hetta økið fáa okkum umsitingarorku og eftirlitsorku, sum tryggjar, at ikki iløgur verða gjørdar, sum kundu verið hentari nýttar. Við øðrum orðum má hetta økið — sum øll onnur — eisini koma undir prioritering (sum tað nú kallast idag).

Í Suðuroy er byggingin av røktarheimi byrjað, í Norðoyum verður hakin settur í hesi tingsetu, og í Eysturoy so skjótt, menn eru lidnir við tyrireikingarnar. Trygd er fyrri, at grunnurin til hesi endamála kann loysa uppgáurnar í stevi við praktisku byggimøguleikarnar.

Serlæknaviðgerðin innan ávis øki verður ikki røkt so væl, sum hon kundi verið, um fastir

læknar fingust í størvini, men arbeiðt verður fyrri hesum.

Fyribyrgjandi læknarøkta leggur landsstýrið stóran dent á, og ber álitið um nýggja kommunulæknaskipan á henda bógvin. Tingið fekk ikki stundir at viðgera málið, men avgreiðir tað vónandi í hesi setu.

Tær heilsuroktandi miðstöðir, talan er um, vilja fáa stóran týðning og óivað lætta trýstið á sjúkrahúsin. Men skulu kommunurnar orka at byggja tær, sleppst óivað ikki undan luttøku landskassans.

Í heimarøktini virka nú umleið 80 fólk, og er henda skipan, har treingjandi fáa hjalp í egnum heimi, ein hin forvitnisligasta nýskapanin. Hugrøktandi (mentalthygienískt) man hetta hava týðning, tí tað er ikki altíð lystuligt at verða fluttur burtur úr dagliga umveruni.

Specialskúlin er nú útboðin, og er alt greitt til byggingar.

Dagpeningaskipanin er idag, har øll eru undir peningahúshaldinum, vorðin ein neyðturligheit. Tann veruleiki, at tæy, sum ikki eru í mánaðarlønnum starvi, missa fyrri hvønn sjúkrahústíma, ger ójafna millum stættir.

Landsstýrið er í samráðingum við ríkisstýrið um at fáa burturbeynt hetta órættvísi. Gótan, slættast skal, krevur tó nakað meira av arbeiði, tí vinnulivið skal óivað inn í myndina.

Landsstýrið hevur leingi samráðst við skiftandi stjórnir í Danmark um at seta í gildi barnatilskotsskipanina, sum framd er undir sosiallógávuini. Semja er um, at meginreglurnar eiga at vera tær somu í Føroyum og í Danmark, og hava vit tí vónir um næsta ár at fáa sett í gildi eina skipan, sum er munandi betri, enn tann vit idag hava í samband við skattalógávu okkara.

Umsitingin av sosialmálum skal sum kunnugt á føroyskar hendur 1. apríl 1975. Mangar misskiljar hava verið frammi í hesum sambandi. Tí vil eg endurtaka, at talan bert er um yvirtøku av helvtini av umsitingarútreiðslunum — ella umleið 450.000 kr. — og at eingin broyting fer fram í býtinum av sosialu útreiðslunum, sum nú samanlagt ligggja omanfyri 70 mill. kr.

Røddir hava verið frammi um, at skipanin gerst meira ófullkomin, tá vit sjálvir skulu fyriskipa, tí sum nú er, verða av sær sjálvum ábøtur, sum framdar eru í Danmark, settar í gildi í Føroyum. Hetta er skeivt, tí ongar fyriskipanir koma í gildi uttan samtykt lögtingsins ella uttan áheitan úr Føroyum. Fyri okkum og fyrri dønum við vildi tað eisini kenst lögð, um fyriskipanir kundu verið trýstar inn á okkum uttan okkara vitandi og vilja.

Galdandi skipan, har føroyska umsitingin, sum hóast alt fær til viðgerðar øll brekini, er í fjarstøðu frá umsitingini av sosialu málunum, ger tvørturímóti, at vit av og á verða av seinir á sjóvarfallinum, tá ábøtur skulu gerast.

Ein føroysk umsiting á hesum øki vil tí gera, at skipanin verður meira til frama fyrri brúkarar, sum vit í mongum førum hava neyvri samband við. Sum fyrr